

Макаренко А. О.
Грінько І. М

канд. економ. наук, доцент
Національний технічний університет України «КПІ»

ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНУ

ПРОБЛЕМЫ ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ В УКРАИНУ

PROBLEMS OF ATTRACTION OF FOREIGN INVESTMENT IN UKRAINE

Розглянуто сутність іноземних інвестицій та теорії економічного зростання, у яких висвітлюються важливість прямих іноземних інвестицій для економічного розвитку держави. Проаналізовано показники освоєння капітальних інвестицій за рахунок коштів іноземних інвесторів (капітальні інвестиції, засоби іноземних інвесторів, відсоток загального обсягу капітальних інвестицій) за період із 2006 р. до 2014 р. включно та виявлено ступінь їх впливу на розвиток економіки країни. Досліджено структуру прямих іноземних інвестицій за видами економічної діяльності України та проведено порівняльний аналіз залучення прямих іноземних інвестицій держави з країнами групи БРІКС. Розглянуто десятку основних країн інвесторів та проаналізовано загальний обсяг вкладених ними коштів в економіку держави. На підставі проведеної оцінки стану інвестиційного клімату встановлені причини недостатнього припливу іноземного капіталу в Україну. Запропоновано напрями інвестиційної привабливості України шляхом вдосконалення інвестиційної політики та зазначено перспективи подальших наукових досліджень. Під час проведеного аналізу були використанні наступні методи дослідження, такі як: аналізу, синтезу, порівняння, передбачення тощо.

Ключові слова: іноземні інвестиції, інвестиційний клімат, державна інвестиційна політика, якість інвестицій.

Рассмотрена сущность иностранных инвестиций и теории экономического роста, в которых освещается важность прямых иностранных инвестиций для экономического развития государства. Проанализированы показатели освоения капитальных инвестиций за счет средств иностранных инвесторов (капитальные инвестиции, средства иностранных инвесторов, процент общего объема капитальных инвестиций) за период из 2006 г. до 2014 г. включительно и обнаружена степень их влияния на развитие экономики страны. Исследовано структуру прямых иностранных инвестиций за видами экономической деятельности Украины и проведен сравнительный анализ привлечения прямых иностранных инвестиций государства со странами группы БРИКС. Рассмотрена десятка основных стран инвесторов и проанализирован общий объем вложенных ими средств в экономику государства. На основании проведенной оценки состояния инвестиционного климата, установленные причины недостаточного притока иностранного капитала в Украину. Предложены направления инвестиционной привлекательности Украины путем совершенствования инвестиционной политики и отмечены перспективы последующих научных исследований. Во время проведенного анализа были использованы следующие методы исследования, такие как: анализа, синтеза, сравнения, предсказания, и тому подобное.

Ключевые слова: иностранные инвестиции, инвестиционный климат, государственная инвестиционная политика, качество инвестиций.

The essence of realized foreign investment and economic growth theory which highlights the importance of FDI for economic development. Analyzed indicators of development capital investments at the expense of foreign investors (capital investment, means foreign investors, the percentage of total capital investment) for the period from 2006 to 2014 inclusive and revealed the extent of their impact on the economy of the country. The structure of foreign direct investment by economic activity in Ukraine and comparative analysis of foreign direct investment from the state of BRICS countries. Considered top ten investor countries and analyzed the total amount invested their money in the economy of the state. Based on the assessment of the investment climate established by reason of insufficient inflow of foreign capital in Ukraine. Directions investment attractiveness of Ukraine by improving the investment policy and indicated the prospects for further research. In the analysis and study of this issue applied research methods such as analysis, synthesis, prediction.

Keywords: investments, investment climate, public investment policy, the quality of investments.

Вступ. Забезпечення України іноземними інвестиціями є стратегічним питанням, оскільки вона стоїть на шляху економічних перетворень та інтеграції у світове економічне господарство, які крім вирішення інших проблем, потребують значного фінансування. Вирішення даного питання можливе при створенні країною сприятливого інвестиційного клімату та при досягненні статусу інвестиційно-привабливої країни. Актуальність питання не викликає сумніву, оскільки саме прямі іноземні інвестиції відіграють важливу роль і займають особливе місце у розвитку міжнародного руху капіталу.

Дослідженням проблем залучення іноземних інвестицій займалися вітчизняні та зарубіжні науковці: А. П. Гайдуцький, Д. А. Епштайн, А. П. Иванов, К. Е. Мейер, О. В. Носова, Б. В. Погріщук, Дж. Б. Томпсон, Д. А. Харрісон. Питанням залучення іноземних інвестицій та пропозиціям щодо створення сприятливого інвестиційного клімату України присвячені наукові праці таких вчених, як: І. О. Бланк, М. Б. Дацишин, Б. В. Гунський, С. О. Гуткевич, В. М. Комаров, В. С. Лановий, М. В. Мельник, А. С. Музиченко, А. В. Філіпенко та інші.

Постановка завдання. Метою статті є формулювання пропозицій щодо створення сприятливого інвестиційного клімату в Україні на основі оцінки впливу прямих іноземних інвестицій на її економічний розвиток і дослідження причин зниження інвестиційної активності в країні.

Методологія. Методологічною основою дослідження є комплексний підхід, який містить методи логічного узагальнення та систематизації потоків даних, конкретизація та порівняння, прогнозування (при прогнозуванні динаміки зміни інвестиційного клімату та інвестиційної привабливості України).

Результати дослідження. Інвестиційна діяльність відіграє вирішальну роль на всіх етапах товарно-грошового кругообігу суб'єктів господарювання, забезпечуючи зростання їх вартості, створення можливостей для соціального розвитку суспільства, що об'єднує суб'єктів, які мають як економічну, так і соціальну спрямованість.

Термін «інвестиції» (англ. investment) походить від латинського слова invest, що в перекладі означає «вкласти». Тобто під інвестиціями слід розуміти будь-яке вкладення коштів з метою їх збільшення.

Вважаємо, що найбільш повно розкриває сутність прямих іноземних інвестицій у своїй науковій праці [1] О. Є. Румянцева.

Прямі іноземні інвестиції – один з ключових чинників економічного зростання, довгострокові і короткострокові вкладення капіталу, що складаються з капітальних витрат (капітальних вкладень); витрат, пов'язаних з приростом оборотного капіталу (при розширенні виробництва) або оборотним капіталом в повному об'ємі, необхідним для запуску виробництва (при створенні нових виробництв), а також витрат, необхідних для підготовки інвестиційного проекту [1, с. 826].

Досліджуючи проблему впливу прямих іноземних інвестицій (ПІІ) на економічний розвиток країни, варто відзначити існування безліч підходів. Так, наприклад, теорія економічного зростання Р. Солоу ґрунтується на неокласичній виробничій функції, вказуючи на те, що не тільки капітал і людські ресурси, а й технологічний прогрес вагомо впливають на економічний зростання [2]. І на основі його робіт Р. Финдлей побудував модель, яка відображає позитивний вплив ПІІ на економіку країни, в яку вони спрямовані [3]. Автор показав, що приплив ПІІ підвищує рівень технологічного прогресу, і стверджував, що головна причина позитивного впливу ПІІ пов'язана з тим, що ПІІ є каналом в якому відбувається перелив нових методів управління та технологій в країну.

На відміну від Р. Солоу, який вважав технологічний прогрес екзогенної змінної, М. Блумстром і А. Кокко засновували свою роботу [4] на моделі ендогенного зростання П. Ромера [5]. Аналізуючи стимули для залучення ПІІ, автори прийшли до висновку, що найбільш важливим є не зростаюча роль іноземних компаній, а перелив технологій і навичок, який походить від них до вітчизняних компаній. Однак, за твердженнями вище зазначених науковців, залучення іноземного капіталу має супроводжуватися стимулюванням вітчизняного інвестування та освітнього процесу, так як лише в цьому випадку у підприємств будуть мотиви для вкладання коштів в нові технології, методи управління і знання.

Згідно з висновками Світового інвестиційного звіту UNCTAD, який аналізується у науковій праці [6], теоретично сила і напрямок впливу ПІІ відрізняється в залежності від сектора економіки, в який вони були

спрямовані ефект від припливу ПІІ різний, оскільки всі сектори (галузі) економіки мають свої відмінні риси і різні зв'язки з іншими секторами.

Таким чином, зміна ПІІ тільки на 41% пояснюють зміну ВВП ($R^2=0.41$) [7, с. 102], тому можна вважати, що в українських умовах вплив прямих іноземних інвестицій на загальний економічний розвиток протягом останніх 12 років була несуттєвою. Дане явище можна пояснити наступним чином: по-перше, недостатньою їх кількістю (таблиця), а по-друге – неефективною галузевою структурою інвестицій (іноземні інвестори, як і внутрішні, вважають за краще вкладати в галузі зі швидким оборотом капіталу, а не у виробничу сферу).

Таблиця

**Обсяг капітальних інвестицій за рахунок
коштів іноземних інвесторів**

Роки	Засоби іноземних інвесторів, млрд. грн	% загального обсягу капітальних інвестицій	Всього капітальних інвестицій, млрд. грн
2006	5,1	3,4	149,0
2007	7,3	3,3	222,7
2008	8,1	3,0	272,1
2009	8,2	4,2	192,9
2010	4,1	2,1	189,1
2011	7,2	2,8	260,0
2012	4,5	1,7	263,7
2013	4,0	1,6	247,9
2014	5,5	2,7	204,1
2015	4,3	1,2	125,58

Джерело: систематизовано авторами на основі даних Державної служби статистики України [8].

Недостатня кількість іноземного капіталу доводить і частка ПІІ в ВВП України, яка в 2014 р. становила всього 0,4 %. Як показує світовий досвід, частка ПІІ в ВВП може досягати 3 % від ВВП, таким чином, в Україні існує потенціал зростання. Прямі іноземні інвестиції можуть дозволити країні в лічені роки пройти корпоративну історію країн Заходу і придбати ефективні інститути управління та організації виробництва. Окрім того, прямі іноземні інвестиції на душу населення складають в Україні близько 1,5 тис. дол. на рік для країни з такими ресурсами і потенціалом – це невтішний результат [9, с. 8-9].

Для припливу ПІІ необхідний сприятливий інвестиційних клімат в країні, прозорість і захист прав власності.

Однак зараз іноземних інвесторів «відлякують» ймовірність дефолту і низькі позиції України в міжнародних рейтингах щодо легкості ведення бізнесу. Наприклад, у рейтингу Doing Business за 2015 р. Україна займає 96-е місце з 189 (в рейтингу Doing Business 2014 р. вона була ще нижче – на 112-му місці) [9, с. 8-9].

Разом з тим, ні в 2014 р., а ні в 2015 р. не вдалося досягти помітного поліпшення структури залучених іноземних інвестицій: зокрема, на підприємствах промисловості було зосереджено всього 31,4 % загальної суми ПІІ (17,8 млрд. дол. США), в той час як в 2012 р. ця частка становила 32 % [9].

Вище зазначене не дозволяє країні бути залученою в процесі трансферту технологій на глобальному рівні. Для порівняння, в країнах, що розвиваються і які входять у групу БРІКС, 25% від загального обсягу ПІІ спрямовується на створення нових підприємств тільки в одній машинобудівній галузі (в Україні на машинобудівну галузь припадає близько 2 % ПІІ) (рис.).

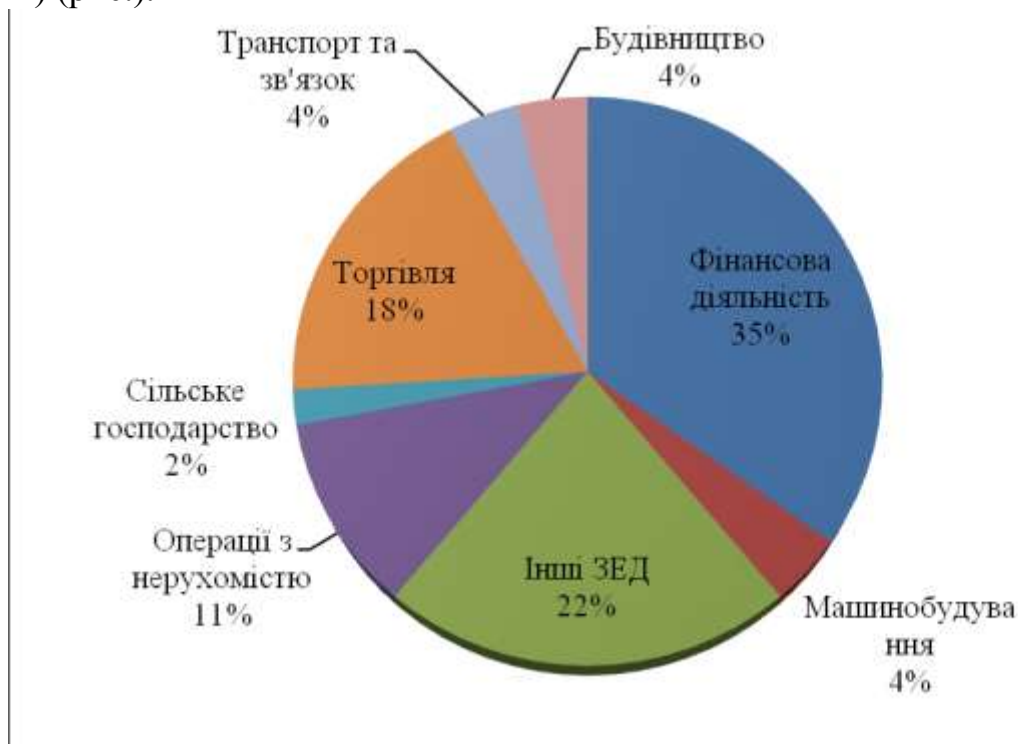

Рисунок. Структура ПІІ за видами економічної діяльності у 2015 р.,%

Джерело: побудовано за даними Державної служби статистики України [9]

Суттєва розбіжність також існує щодо інформаційно-комунікаційних технологій (23,0 % в країнах БРІКС і 4 % в Україні), недостатньо високий їх рівень і в транспортній галузі (7 % порівняно із 2,7 %). І навпаки, переінвестованими виглядають галузі торгівлі та операцій з нерухомістю, в яких

частка ПІІ становила в 2014 р., відповідно, у країнах БРІКС 13,1 %, то в Україні 8,3 %.

У 2014 р. зменшилася також частка ПІІ, яка припадає на фінансову діяльність – з 29,8 % до 25,1 %. Не демонструють високої динаміки ПІІ в розвиток інформаційних технологій (4 %), але в науково-технічну діяльність намітилися позитивні зрушення (6,2 %), що могло б стати запорукою прискорення економічного розвитку країни в майбутньому. Варто відзначити, що одним з недоліків іноземного інвестування в Україну можна вважати існуючу географічну структуру залучення інвестиційних ресурсів.

Аналіз даних Державної служби статистики України свідчить, що в період з 2002 по 2013 рр. на десятку основних країн-інвесторів доводилося, як правило, 75-85 % загального обсягу прямих іноземних інвестицій. Зазначені країни протягом усього досліджуваного періоду залишалися майже незмінними: Кіпр, Німеччина, Нідерланди, Росія, Австрія, Великобританія, Франція, Віргінські острови, Швейцарія, Італія [9]. Винятком є тільки США, в 2002 р. припадало понад 17 % [10] іноземних інвестицій, тоді як в наступні роки надходження акціонерного капіталу з цієї країни майже припинилося. Така концентрація залучення інвестиційних ресурсів з невеликої кількості країн і регіонів світу (в 2013 р. – 76,4 % загального обсягу ПІІ надійшло з країн Євросоюзу) [10] є досить небезпечною з точки зору отримання як довгострокових, так і короткострокових ефектів для національної економіки та інвесторів. Оскільки будь-які зміни у відносинах з цими країнами негативно позначається на обсязі та регулярному надходженні інвестицій в загальнонаціональні та приватні проекти.

Відсутність позитивних змін в обсягах і структурі прямих іноземних інвестицій, свідчать про консервації існуючих проблем і відсутність кардинальних дієвих заходів з боку відповідальних державних органів щодо їх вирішення. Також, вважаємо, що інвесторів необхідно стимулювати за рахунок прозорості та пояснень, що ризики вкладень в нашу країну є мінімальними. Для цього слід зменшити податковий тиск, спростити процедури звітності та отримання дозволів, а також впровадити ефективне антикорупційне законодавство [6; 11; 12].

Висновки. Дослідженням доведено, що прямі іноземні інвестиції, які використовуються у всьому світі як інструмент для досягнення національних цілей і забезпечення економічного зростання, в Україні не можна вважати дієвим засобом для капіталізації економіки. У зв'язку з цим важливо поєднувати внутрішні інвестиції і залучення іноземних інвестицій в якості ключового механізму капіталізації національної економіки. Тому, на наш погляд, можна виділити п'ять блоків першочергових заходів державної політики: захист прав інвесторів, знищення бар'єрів для інвестицій, створення

інвестиційної інфраструктури та інструментів для введення інвестицій, а також боротьбу з корупцією і підтримку пріоритетних секторів.

Науковою новизною отриманих результатів є набуті подальшого розвитку науково-практичні засади формування державної інвестиційної політики спрямованої на створення стабільних умов функціонування та діяльності іноземних інвесторів в національній економіці, що сприятиме підвищенню національної конкурентоспроможності та більш активної інтеграції нашої країни в міжнародну економічну систему.

Подальших наукових досліджень потребує виявлення пріоритетів реформування інвестиційної політики України в умовах загальноєвропейського співробітництва. Дослідження провідних сучасних механізмів, підходів і методів іноземного інвестування, що застосовуються країнами-членами Європейського співтовариства задля регулювання інвестиційних процесів, що надасть можливість максимально швидко та ефективно реформувати та покращити національне законодавство.

Література:

1. Румянцева Е. Е. Новая экономическая энциклопедия / Е. Е. Румянцева. – 3-е изд. – М. : ИНФРА-М, 2008. – 826 с.
2. Solow R., Technical Change and the Aggregate Production Function (1957)/ R. Solow // Review of Economics and Statistics. – The MIT Press, 2009. – Vol. 39. – № 3. – P. 312-320.
3. Findlay R. Relative Backwardness, Direct Foreign Investment and the Transfer of Technology: A Simple Dynamic Model (1978) / R. Findlay // Quarterly Journal of Economics, (May 2012). – vol. 92. – №1. – P. 1-16.
4. Blomstrom M. The Economics of Foreign Direct Investment Incentives / M. Blomstrom, A. Kokko // National Bureau of Economic Research, Working Paper 9489, [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.nber.org/papers/w9489>.
5. Romer P. Increasing Returns and Long-Run Growth (1986) / P. Romer // Journal of Political Economy, (February 2008). – vol. 94. – № 5. – P. 1002-1037.
6. Ищенко А. В. Мониторинг показателей устойчивого развития Украины в условиях глобализации / А. В. Ищенко // Вектор науки Тольяттинского государственного университета. Серия: экономика и управление. – 2013. – № 4 (15). – С. 39-42.
7. Даниленко А.А. Світові тенденції та особливості розвитку прямих іноземних інвестицій // Журнал фінанси України. – 2014. – № 4. – С. 102.
8. Капітальні інвестиції за джерелами фінансування за січень-грудень 2014 року [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступа: <http://www.ukrstat.gov.ua>
9. Павленко Т. Климат-контроль / Т. Павленко // Бизнес. – 2015. – № 1-2/12.05.2015. – С. 8-9.
10. Статистичний збірник «Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності України» [Відп. за випуск І. С. Петренко] / Державна служба статистики України. – К., 2015.
11. Паук М. И. Эффективность влияния иностранных инвестиций на социально-экономическое развитие региона / М. И. Паук // Азимут научных исследований: экономика и управление. – 2014. – № 3. – С. 72-76.

12. Тинтулов Ю. В. Факторы, воздействующие на привлечение инвестиций в развитие предприятий пищевой промышленности Украины / Ю. В. Тинтулов // Балтийский гуманитарный журнал. – 2014. – № 2. – С. 76-79.